

УДК 159.99

Хілько С. О.

СУТНІСТЬ І ТИПИ СИТУАЦІЙ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІВ

Хілько С. О. Сутність і типи ситуацій невизначеності у професійній діяльності психологів. У статті на основі теоретичного аналізу наукової літератури висвітлено проблемні питання сутності ситуацій невизначеності у професійній діяльності психологів. Розглянуто особливості розуміння невизначених ситуацій та типів відношення до невизначеності, серед яких інтолерантне і толерантне. З'ясовано, що напрями діяльності психолога: психолог-теоретик/дослідник, психолог-викладач, психолог-практик, характеризуються певними ознаками виконання своїх професійних задач, у складі яких є невизначеність ситуацій, що в свою чергу, потребує толерантного ставлення до них. З'ясовано, що джерелом виникнення ситуацій невизначеності в професійній діяльності психологів можуть бути як внутрішні так і зовнішні. Запропоновано типи ситуацій невизначеності у професійній діяльності психологів залежно від їх видів діяльності.

Ключові слова: невизначеність, ситуація невизначеності, толерантність до ситуації невизначеності, інтолерантність, психолог, профіцитарність.

Хилько С. А. Сущность и типы ситуаций неопределенности в профессиональной деятельности психологов. В статье на основе теоретического анализа научной литературы освещены проблемные вопросы сущности ситуаций неопределенности в профессиональной деятельности психологов. Рассмотрены особенности понимания неопределенных ситуаций и типов отношения к неопределенности, среди которых интолерантное и толерантное. Установлено, что направления деятельности психолога: психолог-теоретик/исследователь, психолог-преподаватель, психолог-

практик, характеризуються определенними признаками выполнения своих профессиональных задач, в составе которых есть неопределенность ситуаций, что в свою очередь, требует толерантного отношения к ним. Установлено, что источники возникновения ситуаций неопределенности в профессиональной деятельности психологов могут быть как внутренние, так и внешние. Предложено типы ситуаций неопределенности в профессиональной деятельности психологов в зависимости от их видов деятельности.

Ключевые слова: неопределенность, ситуация неопределенности, толерантность к ситуации неопределенности, интолерантность, психолог, профичеситарность.

Постановка проблеми. Професійна діяльність психологів є не тільки засобом існування, а й домінуючою сферою їх розвитку і самореалізації як особистості, здатної ефективно діяти в сучасних умовах. Сучасний світ сьогодні можна охарактеризувати як достатньо некерований, недетермінований, непередбачуваний та невизначений і здійснення психологом професійної діяльності пов'язане як із зовнішньою невизначеністю (соціальні, політичні, економічні проблеми суспільства) так і внутрішньою (пошук сенсу діяльності, знаходження чітких, визначених критеріїв діяльності). Виконуючи професійні задачі психолог стикається і з внутрішніми протиріччями і з зовнішніми, що виникають при взаємодії з зовнішнім середовищем. За таких умов розуміння психологами сутності невизначених ситуацій в професійній діяльності являється важливим фактором, який створює умови не тільки для продуктивного пошуку вирішення професійних проблем, а й сприяє його професійному становленню та розвитку.

Враховуючи, що виконання психологом будь якого виду професійної діяльності пронизана невизначеністю і динамізмом, важливим є готовність ефективно працювати в нових, неструктурованих, неоднозначних ситуаціях,

в умовах нехватки інформації виявляти стійкість до впливу фактора невизначеності як зовнішнього так і внутрішнього середовища. Таким чином, актуальним є визначення сутності і типів ситуацій невизначеності у професійній діяльності психологів залежно від їх видів діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури дозволяє побачити, що проблему невизначеності в різній мірі, особливо в контексті толерантності до невизначеності, вивчали як зарубіжні (С. Баднер, Р. Бріслін, Н. Нортон, Е. Френкель-Брунsvік, Р. Халлман, та ін.), російські (В. Зінченко, Т. Корнілова, Д. Леонт'єв, О. Луковицька та ін.) та українські вчені (Л. Бурлачук, А. Гусєв, С. Максименко, Є. Носенко, П. Лушин, М. Шаповал).

Проведений аналіз наукових досліджень з зазначеної проблеми вказує на різноманітність трактовок невизначеності. Так Д. Леонт'єв [7] трактує невизначеність як ситуацію з невідомими змінними, або відносну невідомість того, що відбувається. Є. Крінчік [8] ситуацію невизначеності розглядає як наявність неповної інформації щодо того, що відбувається тут і зараз в умовах необхідності прийняття рішення. Невизначені ситуації передбачають невизначеність стимулу і необхідність його виокремлення з безліч подібних. Є. Лустіна [8] невизначеність розглядає як ситуацію яка в суб'єктивному усвідомленні індивіда суворо не детермінована ні в засобах рішення, ні в шуканому результаті. Як ситуацію подвійності, суперечливості і незв'язності інформації, що надходить, невизначеність трактує Р. Халлман [7].

Інші дослідники невизначеність розглядають як ситуації смислового абсурду, що припускають залучення піддослідних у діяльність мета якої їм не відома (М. Зоткін), як ситуації принципової невідомості майбутнього (Г. Льдокова) [7]. А. Н. Подд'яков [12, 13] вказує, що невизначеність інформативна, бо розширяє багато потенційних можливостей, також вона є джерелом творчості, відкриттів і винаходів нового, невідомого і оригінального, а негативні емоційні стани в умовах невизначеності «відображають принципову неможливість знаходження єдиного

обґрунтованого, самого правильного зі всіх точок зору вибору: вибору єдиного універсального підходу, єдиної цілі, єдиної гіпотези, єдиного методу, єдиного критерію оцінки результату».

Серед українських дослідників даної проблеми, слід насамперед указати роботи С. Максименко [11], який невизначеність розглядає як стан (процес), що виникає в ситуації об'єднання мінливості ознак двох і більше психічних явищ; П. Лушина [10], який ситуації невизначеності розглядає як перехідні стани, що спонукають людину переживати позитивні емоції в нових неструктурованих, неоднозначних ситуаціях, сприймаючи їх не як загрозу, а як такі, що кидають виклик; А. Гусева [2], який вбачає в ситуаціях невизначеності резерв різноманітних шляхів розвитку особистості та становлення нової ідентичності.

Щодо здійснення класифікації ситуацій невизначеності, слід зазначити, що в психологічній науці є роботи з різних аспектів дослідження, зокрема: визначення типів ситуацій невизначеності в професійній діяльності педагога (Є. Кригер), типи ситуацій невизначеності в психології мислення і ризику (Т. Корнілова, Ю. Козелецький, Д. Канеман, С. Максименко, О. Луковицька, О. Лустина), типи ситуацій невизначеності в психології вибору суб'єкта (О. Леонт'єв, О. Мандрикова).

Водночас, визначення типів ситуацій невизначеності у професійній діяльності психологів залежно від їх видів діяльності не були предметом розгляду науковців. Актуальність та недостатня вивченість окресленої проблематики у теоретичному і практичному плані зумовили вибір теми статті. **Мета статті** – визначити сутність і типи ситуацій невизначеності у професійній діяльності психологів залежно від їх видів діяльності.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Слід зазначити, що проблема невизначеності в психологічних дослідженнях висвітлюється достатньо регулярно і в різних контекстах, наділених дещо схожими але такими, що не співпадають між собою термінами, які пов'язані з неоднозначністю, складністю, невизначеністю, непередбачуваністю тощо,

зокрема «uncertainty» (у перекладі: невизначеність, невпевненість, сумнівність, нерішучість, мінливість, нетвердість), «ambiguity» (у перекладі: неоднозначність, двозначність, неясність, амбівалентність), «indeterminacy» (невизначеність). Можна зазначити, що дані поняття виражають різні аспекти невизначеності [7].

Поняття «uncertainty» означає невизначеність в строгому сенсі слова. Наступне поняття «ambiguity» характеризує амбівалентність, двозначність, порушення стереотипів. За поняттями «intolerance to uncertainty» і «intolerance to ambiguity», стоять багато схожих проявів, однак між ними є і важливі відмінності. Так, в контексті пізнавальної активності особистості перше поняття розглядається як «толерантність до невпевненості при недостатній інформованості», а друге – як «толерантність до неясності, двозначності, багатозначності стимулів, складності їх інтерпретації» [4, 7].

Інші основи для визначення відмінностей при розгляді даних понять, в клінічному аспекті, зазначають канадські психологи S. Grenier, A. Barrette, R Ladouceur [7, 15], зокрема вони вказують, що двозначність – це сприйняття того, що існує тепер, а невизначеність характеризує майбутнє.

Третє поняття - «indeterminacy» дослівно означає невизначеність і пов'язано з дихотомією фактичності і можливості, з проблемою детермінізму. Це означає, що все в світі зумовлено або зумовленість неповна [7]. Поведінка і психічні процеси людини не повністю підкорюються жорстким, причинно-наслідковим закономірностям. Різні можливості виникають при розриві детермінації, а поняття можливості тісно пов'язано з поняттям невизначеності, що означає наявність альтернативних можливостей. І навпаки, можливість може з'явитися тільки там, де існує неповна визначеність.

Відмінність можливості і ймовірності полягає в наступному: можливість означає, коли щось в майбутньому реалізується через наші власні дії і іншим способом реалізуватися не може; ймовірність – коли щось трапляється або не трапляється незалежно від наших власних дій [7].

Підводячи підсумок вище сказаному, слід зазначити, що невизначеність, окрім неприємних емоцій, містить в собі важливий потенціал для людини, за умови адекватної позиції у відношенні до невизначеності і можливості відчутти притаманні їй позитивні можливості.

Натомість більшість людей до невизначеності відносяться негативно. Так, О. Т. Соколова, здійснивши клінічний аналіз проблеми суб'єктивної невизначеності описала п'ять типів її переживання, серед яких тільки один має позитивний характер [7, 14]:

- *перший тип* переживання суб'єктивної невизначеності характеризується всепоглинаючим негативним афектом, зміст якого складає нестерпна тривога;

- *другий тип* переживання суб'єктивної невизначеності так само характеризується негативними емоційними станами, але при цьому домінує легша феноменологія: двозначність, амбівалентність, багатозначність, непередбачуваність, суперечливість, заплутаність, складність;

- *третій тип* характеризується повною непереносимістю невизначеності як ситуації відсутності доступу до внутрішніх ресурсів «Я» і в результаті особистість виявляє крайню залежність від соціального оточення, конформізм, відмову від власної системи еталонів, підпорядкування авторитету, режиму, влади, нівелювання власного «Я»;

- *четвертий тип* характеризується маніакальною проекцією, «сп'янінням» і хаосом, відсутністю всіляких кордонів, будь-яких стримуючих нормативів і правил за нарцисично-перфекціоністським типом;

- *п'ятий тип* переживання суб'єктивної невизначеності відзначається позитивним емоційним тоном, цікавістю і пошуковою активністю, грою фантазії, породженням нових смислів, радістю, азартом, що призводить до творчого і осмисленого перетворення ситуації невизначеності.

О. Т. Соколова в своєму дослідженні зазначає, що «відома толерантність до невизначеності і переносимість амбівалентності можуть

свідчити про досягнення індивідуальної зрілості, константності і цілісності Я, здатного справлятися з ... тривогами» [14, с. 47].

Також, невизначеність і типи відношення до неї були предметом наукового дослідження українського вченого П. В. Лушина. В своїй статті автор розглядає декілька типів відношення до невизначеності, серед яких інтолерантне і толерантне. Зокрема, в практиці надання психологічної допомоги клієнти у своєму ставленні до невизначеності і хаосу розподіляються на кілька груп [9]:

- *інтолерантний і «пасивний» тип відношення* - ті, які страждають від невизначеності;
- *інтолерантний і «активний» або «регламентуючий» тип відношення* - ті, хто вступає в боротьбу з нею, привносячи в своє життя максимум визначеності, регламентації в рамках існуючих схем і стандартів;
- *«утилітарний» тип відношення*, який в загально-психологічних термінах може бути позначений як «толерантний до невизначеності» - ті, хто приймають невизначеність як неминучість, адаптуються, використовують її переваги.

Окрім означених типів відношення до ситуацій невизначеності П. В. Лушин [9] виділяє ще одну особливу групу, до якої входять ті, хто не тільки активно впускає невизначеність в своє життя, але й стимулює її появу і прояви. Їх автор називає «хаотиками», які особисто породжують невизначеність і хаос. У представників даної групи немає необхідності толерувати невизначеність, вони відчують себе в ній як «риба у воді», такі люди не можуть жити в світі регламентації, шаблонів і запропонованих інструкцій і розкладів.

Відповідне ставлення до хаосу і невизначеності у «хаотика» позначається як «недефіцитарне» або «профіцитарне», тобто таке, при якому суб'єкт схильний розглядати негативні події або особисті переживання не в термінах дефіциту, а навпаки - багатства можливостей. У зв'язку з цим П. В. Лушин стверджує, що невизначеність і хаос можна не тільки долати,

толерувати, використовувати, але й стимулювати і навіть створювати умови для їх проявлення і появи [9].

Невизначеність як відсутність визначеності, однозначності може бути виявлена в безлічі ситуацій: в повсякденних ситуаціях, в ситуаціях міжособистісної комунікації, при міжособистісній і груповій взаємодії, при вирішенні завдань професійної та навчальної діяльності, при прийнятті рішень. В міжособистісній комунікації вона пов'язана з полісемантичністю понять, невідповідністю інформації, що надходить по вербальному і невербальному каналах. У взаємодії неясність, неоднозначність рольових моделей учасників в силу наявних протиріч є фактором виникнення невизначеності. При вирішенні завдань професійної діяльності, у важких життєвих ситуаціях відсутність необхідної інформації, неясні критерії результативності, імовірнісний характер розвитку ситуації породжують невизначеність [6].

Слід зазначити, що професійна діяльність психологів, незалежно від місця їх роботи - в освітніх та науково-дослідних закладах, соціальних службах, на виробництві, у правоохоронних органах та службах з подолання наслідків надзвичайних ситуацій, у сфері охорони здоров'я, у сфері реклами та спорту, у засобах масової інформації тощо, супроводжується ситуаціями невизначеності, в яких необхідно приймати рішення і виконувати професійні задачі.

Професійні задачі психолога дещо різняться, залежно від напрямів його діяльності. Психолог-теоретик/дослідник, психолог-викладач, психолог-практик, [1], характеризуються певними ознаками виконання своїх професійних задач, у складі яких є невизначеність ситуацій. Так, *психолог-теоретик/дослідник* – стикається із ситуаціями, що провокують протиріччя між когніціями; ситуаціями які в суб'єктивному усвідомленні строго недетерміновані ні в способах рішення, ні в шуканому результаті. *Психолог-викладач* – застосовуючи в навчальному процесі невизначені ситуації, створює умови для позитивного сприймання неоднозначності, подвійності

смислів навколишнього світу, що сприяє пошуку певного ставлення до ситуацій невизначеності в майбутньому, при вирішенні професійних задач. *Психолог-практик* - застосовуючи професійні знання, уміння та навички на практиці, в контексті взаємовідносин «психолог – клієнт», не тільки стикається з невизначеністю клієнта, а й сам може знаходитись в ситуації особистої невизначеності [10], що може призводити до суб'єктивного відчуття труднощів, пов'язаних з відсутністю готових схем інтерпретації.

Професія психолога є особливим видом діяльності, що підпадає під вплив фактору невизначеності з одного боку, зовнішнього середовища (інтеграційні процеси в системі вищої освіти), а з іншого – внутрішнього, пов'язаних із особистістю фахівця [12, с. 41].

Для даного дослідження важливим є розгляд типів ситуацій невизначеності у діяльності психологів залежно від видів його професійної діяльності. Основними видами діяльності психолога є: просвітницько-пропагандистський, профілактичний, психологічне консультування, психодіагностика і психокорекція, психотерапія [3]. Аналіз сутності ситуацій невизначеності вказує, що типологія ситуацій невизначеності в професійній діяльності психолога поки спеціально не розглядалась, у зв'язку з чим пропонуємо свою типологію.

За джерелом виникнення ситуацій невизначеності в професійній діяльності психологів можна виділити як внутрішні так і зовнішні:

- *внутрішні* ситуації невизначеності пов'язані з внутрішніми протиріччями психолога, що виникають в процесі когнітивної побудови і осмислення образу професійної діяльності, суб'єкт-суб'єктних відношень, побудови особистісної Я-концепції, побудові ієрархії смислів професійної діяльності;

- *зовнішні* ситуації невизначеності виникають при взаємодії з зовнішнім середовищем, яке характеризується динамічністю, мінливістю, непередбачуваністю, а також враховуючи поліфункціональність самої діяльності психолога.

Ситуації невизначеності, які виникають в умовах професійної діяльності психологів можуть бути класифіковані на основі їх видів діяльності. Так, *просвітницько-пропагандистська діяльність* має на меті, у широкому тлумаченні - психологічну просвіту людей, знайомство їх зі специфікою діяльності психолога, її методами і можливостями, у вузькому - розуміння охоплює цілеспрямовані дії, які пов'язані з поширенням психологічних знань [3]. *Внутрішні ситуації невизначеності*, при даному виді діяльності, характеризуються осмисленням конструктивних або деструктивних стратегій надання певної психологічної інформації в ситуації невизначеності; пошуком інноваційних методів повідомлення психологічної інформації, враховуючи особливості аудиторії; пошуком необхідних пояснень психологічним феноменам. *Зовнішні ситуації невизначеності* характеризуються невизначеністю і протиріччям, які виникають при взаємодії з певною аудиторією, на яку спрямовано поширення психологічних знань; намаганням зрозуміти запити і смисли інших.

Профілактика, як вид діяльності психолога, має на меті охорону психічного здоров'я, попередження неблагополуччя у розвитку людини, групи, суспільства а також створення психологічних умов, сприятливих для цього розвитку [3]. *Внутрішні ситуації невизначеності* включають в себе необхідність попередження виникнення надмірної психологічної напруги в суспільстві, що переживає кризові стани, пов'язані з невизначеністю, знаходячись самому в стані невизначеності, *зовнішні* - комунікативну невизначеність при наданні психологічної підтримки найбільш вразливим верствам населення.

Психологічне консультування має на меті надання різним верствам населення консультативної допомоги з психологічних питань в також допомогу клієнтові у дослідженні власної особистості, у розумінні своїх відносин з оточуючим світом, оцінці своїх проблем [1]. *Внутрішні ситуації невизначеності* передбачають невизначеність в рефлексії як можливість повного усвідомлення взаємодії з клієнтом; невизначеність у формулюванні

робочої гіпотези (особливо у початківців); невизначеність при конкретизації проблеми клієнта; суб'єктивну невизначеність ефективності і дієвості психологічного консультування. *Зовнішні ситуації невизначеності* пов'язані зі складнощами у встановленні контакту з клієнтом; «розмитістю» проблематики клієнта»; невизначеністю в комунікації (вибір змісту продуктивної взаємодії з клієнтом); невизначеністю у пошуку оптимальних шляхів вирішення проблематики.

Мета *психодіагностики* - обстеження психіки індивіда (або соціально-психологічних характеристик соціальної групи) за допомогою спеціальних методик з метою встановлення психологічного діагнозу [3]. *Внутрішні ситуації невизначеності* характеризуються невизначеністю в умовах обмеженого часу при складанні програми обстеження і обранні необхідних психодіагностичних методів; невизначеністю при складанні психологічного діагнозу; обранням правильної стратегії в ситуації невизначеності, незгодженістю отриманих результатів за різними методиками. *Зовнішні* включають в себе комунікативну невизначеність при зборі відомостей про особливості вивчаємого явища; невизначеність при взаємодії з клієнтом, коли необхідно обрати найбільш терапевтичний спосіб пред'явлення результатів дослідження.

Психокорекція передбачає усунення недоліків у розвитку особистості; розширення діапазону реагування клієнта на ті чи інші подразники, формування навичок, що роблять його поведінку більш гнучкою, підвищують адаптивні можливості особистості [3]. *Внутрішні ситуації невизначеності* це невизначеність в умовах відмови клієнта від обраних методів корекційного впливу, невизначеність у зв'язку з недостатньою прогнозованістю очікуваних результатів корекційного втручання; *зовнішні* - проблема встановлення довірчих стосунків з клієнтом в умовах невизначеності, невизначеність впливу психолога на відносно незалежні конкретні складові внутрішнього світу людини.

Психотерапія передбачає сприяння у становленні повноцінної особистості, яка здатна займати активну і творчу позицію відносно себе та своєї життєдіяльності, справлятися із травмуючими ситуаціями і переживаннями, приймати рішення і продуктивно діяти у відповідних соціально-культурних умовах [3]. *Внутрішні ситуації невизначеності*, при даному виді діяльності психолога/психотерапевта, полягають у невизначеності при побудові особистої моделі глибинного проникнення в особистість іншого і здійснення прогресивних зрушень у її взаємодії зі світом через змінення світосприймання та створення умов для повноцінного становлення особистості. *Зовнішні ситуації невизначеності* характеризуються тим, що стикаючись із внутрішніми проблемами клієнта, який знаходиться в стані невизначеності, сам психолог може відчувати певну невизначеність деякий час.

Як впливає із запропонованих типів ситуацій невизначеності, психолог в своїй професійній діяльності, незалежно від будь-яких її видів (особливо початківець), потрапляє в ситуацію невизначеності, що супроводжується і когнітивним осмисленням і емоційним переживанням і віднаходженням продуктивних шляхів вирішення проблеми. Слід зазначити, що за можливостями, які надають ситуації невизначеності в професійній діяльності психологів, можна розділити ситуації невизначеності на ті, що розвивають і ті, що перешкоджають професійному розвитку.

Так, розвиваючі ситуації невизначеності [5] в професійній діяльності психологів засновані на сприйнятті їх як особистісної задачі, яка має особистісний смисл. Такі ситуації відкривають нові різноманітні можливості для професійного саморозвитку, самовдосконалення, знаходження нових моделей та стратегій професійної діяльності психологів. В свою чергу, перешкоджаючі ситуації невизначеності [5] засновані на відсутності продуктивних способів їх вирішення, особистість страждає від невизначеності або намагається боротися з нею, регламентувати її [9].

З іншого боку, як зазначає П. В. Лушин [9], існує зв'язок декількох перехідних контекстів або, відповідно, типів відносин в єдиний контекст, який можна назвати посттравматичним зростанням, що характеризується певною послідовністю етапів:

1) *пасивної інтолерантності*, що пов'язується зі стражданням і виразом емоцій горя, відчаю, депресії тощо;

2) *активної інтолерантності*, що виявляється у спробі регламентування, впорядковування власних реакції в рамках існуючих змістів і способів;

3) *толерантності*, що характеризується прагненням до використання переваг хаосу і невизначеності;

4) *посттравматичного зростання*, коли хаотичний і невизначений стан усвідомлюється в термінах конструктивної реакції на хаос і невизначеність (сенситивність до випадкових подій, «порядок через хаос» регуляція).

При цьому кожен з чотирьох етапів містить в собі ознаки «мікро-дезорганізації», невизначеності або хаосу: неможливість припинити страждання - на першому етапі, безуспішна спроба регламентації - на другому, фіксація умовно патологічної реакції як можливості - на третьому. Всі ці форми мікро-дезорганізації, хаосу і невизначеності виступають в якості умови для переходу в новий контекст самоорганізації і саморозвитку. За таких умов важливим є відстеження зміни контекстів реагування на невизначеність від інтолерантного до толерантного, а саме від «пасивного», «активного» і «утилітарного» ставлення до недефіцитарного відношення [9].

Таким чином, знання типології ситуацій невизначеності, етапів прийняття невизначеності і зміни контексту реагування на невизначені ситуації від дифіцитарного до профіцитарного, створює можливість для ефективної професійної діяльності психологів.

Висновки. Проаналізовано, що напрями діяльності психолога: психолог-теоретик/дослідник, психолог-викладач, психолог-практик,

характеризуються певними ознаками виконання своїх професійних задач, у складі яких є невизначеність, що в свою чергу, потребує врахування їх сутності і здійснення класифікації типів ситуацій невизначеності.

Відсутність класифікації типів ситуацій невизначеності у професійній діяльності психологів призвело до необхідності її створення, систематизуючи і узагальнюючи інформацію про сутність досліджуваного феномена. Запропоновано розглянути ситуації невизначеності у професійній діяльності психологів залежно від їх видів діяльності, кожен з яких супроводжується як внутрішніми ситуаціями невизначеності, що пов'язані з внутрішніми протиріччями психолога, так і зовнішніми, що виникають при взаємодії з зовнішнім середовищем.

З'ясовано, що тип відношення до ситуацій невизначеності у психологів може бути інтолерантний або толерантний. Інтолерантний тип передбачає страждання від невизначеності, відчуття неприємних емоцій, бажання боротись з нею, прагнучи до максимальної визначеності. Толерантний тип відношення до ситуацій невизначеності характеризується сприйняттям таких ситуацій як таких, що створюють умови для професійного розвитку, завдяки використанню переваг невизначеності.

Перспективи подальших досліджень полягають в розробці та впровадженні моделі формування толерантності до невизначеності у майбутніх психологів з метою їх готовності до професійної діяльності в умовах невизначеності.

Список використаних джерел

1. Вачков И. В., Гриншпун И. Б., Пряжников Н. С. Введение в профессию психолог / И. В. Вачков, И. Б. Гриншпун, Н. С. Пряжников. - М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2007. - 464 с.

2. Гусев А. И. Толерантність до невизначеності як чинник розвитку ідентичності особистості: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Гусев Андрій Ігоревич. – К., 2009. – 233с.

3. Дуткевич Т. В. Практична психологія: Вступ у спеціальність: навч. посібник / Т. В. Дудкевич, О. В. Савицька. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.

4. Корнилова Т. В. Принцип неопределенности: Единство интеллектуально-личностного потенциала человека / Т. В. Корнилова, М. А. Чумакова, С. А. Корнилов, М. А. Новикова . - М.: Смысл, 2010. - 334 с.

5. Кригер Е. Э. Типы ситуаций неопределенности в профессиональной деятельности педагога / Е. Э. Кригер // Вестник ТГПУ (TSPU Bulletin). – 2014. - № 1(142). – С. 9-12.

6. Леонов И. Н. Влияние толерантности к неопределенности на профессионально важные качества руководителя: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.03 / И. Н. Леонов; Удмуртск. гос. ун-т. – Удмуртия, 2015. – 256 с.

7. Леонтьев Д. А. Вызов неопределенности как центральная проблема психологии личности / Д. А. Леонтьев // Психологические исследования. - 2015. Т. 8. - № 40. – Режим доступа: <http://psystudy.ru/index.php/num/2015v8n40/1110-leontiev40.html>

8. Личностный потенциал: структура и диагностика / А. Ж. Аверина, Л. А. Александрова, И. А. Васильев [и др.]; под ред. Д. А. Леонтьева. – М.: Смысл, 2011. – 680 с.

9. Лушин П. В. Неопределенность, которую не толерируют / П. В. Лушин // Теория и практика психотерапии. – 2016. – № 5. - Том 3. – С. 2-6.

10. Лушин П. В. Экологическая помощь в переходной период: экофасилитация [Текст]: Монография / Лушин П.В. – Киев, 2013. – 296 с. – (Серия «Живая кнгиа»; Т.2).

11. Максименко С. Д. Теория неопределенности / С. Д. Максименко: Электронный ресурс: <http://professor-maksymenko.narod.ru/Tvory/Statya>.

12. Перегончук Н. В. Ситуація невизначеності перехідного періоду розвитку суспільства як психологічна умова формування професійної компетентності майбутнього психолога / Н. В. Перегончук // «ScienceRise». – 2016. - №3/1 (20). – С. 41-45. – (Серія «Психологічні науки»).

13. Поддьяков А. Н. Неопределенность в решении комплексных проблем [Текст] / А. Н. Поддьяков; ред. А. К. Болотова // Человек в ситуации неопределенности. – М.: Гос. ун-т Высшая школа экономики, 2007. – С. 177-193.

14. Соколова Е. Т. Клиническая психология утраты Я / Е. Т. Соколова. - М.: Смысл, 2015. – 895 с.

15. Grenier S., Barrette A. M., Ladouceur R. Intolerance of uncertainty and intolerance of ambiguity: similarities and differences. *Personality and Individual Differences*, 2005, 39(3), 593–600.